



Tadjqiqot.uz



**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Хукукий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар



Crossref



31 OKTYABR
№33

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 33-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
25-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
33-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-25**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
33-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-25**

ТОШКЕНТ-2021



УУК 001 (062)

КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 33-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 9 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)



8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)



22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ГЕОГРАФИЯ

1. Mohlaroy Ummataliyeva	
TRANSPORTLARNING ATROF - MUHITGA TA'SIRI.....	7



ГЕОГРАФИЯ

TRANSPORTLARNING ATROF - MUHITGA TA'SIRI

Mohlaroy Ummataliyeva

Andijon Davlat Universiteti,

Tabiiy fanlar fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada avtomobillar tomonidan atmosferaga chiqarilayotgan zaharli gazlar, ularning turlari, ko'rsatgichlari va tahlillari ularga yechimlar keltirib o'tilgan.

The impact of transport on the environment

Abstract: This article provides solutions to the toxic gases emitted into the atmosphere by cars, their types, indicators and analysis.

Kalit so'zlar: atrof-muhit ifloslanishining asosiy manbalari, havoning ifloslanishi, avtomobillar, ekologiya, dvigatellar, uglerod oksidi, kislorod, is gazi, azot, qo'g'oshin;

Keywords: main sources of environmental pollution, air pollution, automobiles, ecology, engines, carbon monoxide, oxygen, carbon monoxide, nitrogen, lead;

Bugungi kunda ekologiya shiddat bilan o'zgarayotgani, zararlanayotganining eng asosiy sabablaridan biri bu inson omili. Uning eng yirik ko'rsatkichlari atmosferaga to'g'ri keladi. Atmosferaga chiqarilayotgan zaharli moddalarning ko'p qismida: avtomobillar, yuk mashinalari, ishlab chiqarish korxonalari, issiqlik elektr stansiyalarining salmog'i yuqori. Ba'zi hollarda toza havo o'rmon yong'inlari va vulqonlar hisobiga ham jiddiy zararlanadi. Transportning bir nechta turlari mavjud, ammo atrof-muhitga salbiy ta'siri nuqtai nazaridan eng havfli turi avtomobil hisoblanadi. Bilamizki, bir necha o'n yillar oldin hammadam ham shaxsiy mashina sotib olish imkoni bo'lmagan, bugungi kunga kelib esa bu ko'plab odamlar uchun zarur va arzon transport vositasiga aylandi. Demak eng yuqori ko'rsatkichlar "eshikdan-eshikkacha" insonlarning ehtiyojlarini qondirayotgan avtomobillar hisobiga to'g'ri kelmoqda. Atmosferaga avtomobillar tomonidan chiqariladigan ifloslantiruvchi moddalar 50% ga yetdi, o'tgan asrning 70-yillarida bu atiga 10-15% edi. Katta shaharlarda va megapolislarda bu ko'rsatkich 65-70%ga yetishi mumkin. Bundan tashqari, har yili emissiya 3 foizga oshadi va bu jiddiy tashvish tug'diradi. Shunday qilib, avto ulovlar tomonidan yiliga 800 kg uglerod oksidi, 180-200 kg uglerod va 35-40 kg ga yaqin azot oksidi atmosferaga chiqariladi. Konserogen gazlarni salmog'i ham e'tiborli: 5000 tonna qo'rg'oshin, 1,5 tonna benzapilen, 27 tonnadan ortiq benzol, va 17 ming tonnadan ortiq formaldegid chiqindilari mavjud. Avtomobil transportidan foydalanish paytida zararli va xavfli moddalarning umumiy miqdori taxminan 20 million tonnani tashkil etadi. MDH mamakatlarida avtotransport vositalari 1988-yilning o'zida 35,8 million tonna zararli moddalar havoga chiqarib tashlagan. Moskva, Sankt-peterburg, Toshkent, Yerevan va boshqa shaharlar havosida is gazi ruxsat etilgan miqdoridan 3-10 barobar ziyod ekanligi qayd etilgan. Albatta bunday raqamlar juda katta va qo'rqinchli. Umuman olganda avtomobil transporti orqali chiqadigan chiqindi gazlarning tarkibi 200 dan ortiq turli hil tarkibiy qismlar va birikmalarni o'z ichiga oladi. Ularning katta qismi zararli xususiyatlarga ega. Ba'zi moddalar mashinalarning ishlashi va ularning atrofda yuzalar bilan o'zaro ta'siri natijasida, masalan asfaltdagi kauchukning ishqalanishi natijasida hosil bo'ladi. Avtotransport vositalari tomonidan atmosfera havosining ifloslanishi dudbo'ronlardan chiqayotgan gazlarning tarkibi va miqdoriga, transport harakati, tezligi, mashinalar soniga, ko'chalarning katta-kichikligiga, ularning loyihasi, relyefiga, turar joylarning topografik xolatiga, iqlim sharoitiga, meteorologik omillarga bog'liq bo'ladi. Manbalarga qaraganda qishloqlardagi turar joylarda 1 metr kub havo tarkibida qo'rg'oshin miqdori 0.1m dan 0,5m ga teng bo'lsa, shaharlar havosida 1 dan 5 m/kg atrofida bo'ladi. Katta magistral yo'llar atrofida 1m³ havo tarkibida 14-38m/kg qo'rg'oshin borligi aniqlangan. Qo'rg'oshinning ko'pligiga asosiy sabab esa 1928-yildan avtotransport yonilg'ilar tarkibiga tetraetilka qo'rg'oshin birikmasi qo'shiladigan bo'ldi va bu usul 1958-yildan



tadbiq etila boshladi va hozirgi kundagi yirik miqdordagi zararlanishning yirik oqibatlariga olib keldi.

Atmosferaga avtomobillar chiqarayotgan zaharli moddalar inson salomatligiga ham jiddiy taxdid hisoblanadi. Inson salomatligiga jiddiy tasir o'tkazadiga eng xavfli modda - bu yoqilg'ining to'liq bo'lmagan yonishidan hosil bo'lgan karbon manoksid CO. Biz bu gazni retseptorlar bilan his qila olmaymiz, chunki u jim va ko'rinmas holda bizning tanamiz uchun kichik osventsitni hosil qiladi. Zahar kislorodning tana hujayralariga kirishini cheklaydi, bu esa o'z navbatida umumiy bosh og'rig'iga ham, jiddiyroq alomatlarga olib kelishi mumkun; zaharlanish, hushidan ketish va o'lingacha. Progmatic inglizlar har yili avtomobillarning havoga chiqaradigan chiqindilari avtohalokarlarga qaraganda ko'proq odamlarni o'ldiradi deb hisoblashadi. Ma'lumot o'rnida bir yil ichida oddiy daraxt 3kishilik oila uchun zarur bo'lgan kislorod miqdorini chiqaradi. Avtomobil 1 litrli benzinli idishni 50 litr yoqganida ham shuncha kislorod miqdorini yutadi. 1 daraxt 1 yilda o'rtacha 120 kg korbonat angdrid yutadi va shu miqdorda kislorod chiqaradi, taxminan 1 ta mashina yonib ketganda bir hil hajmdagi kislorodni o'zlashtiradi. Agar daraxtlarga avtomobillar o'z tasirini o'tkazmaganida daraxtlar chiqaradigan kislorod atmosfera havosini yaxshilashi mumkin edi. O'z-o'zidan avtomobillar tabiat uchun yangi muammolar tug'diraveradi.

Muammolarni va zararlanishni qanday kamaytirs bo'ladi?:

- yoqilg'i to'la yonishini taminlaydigan matorlar ishlab chiqarish
- shahar yo'llari, magistrallarni sozligini taminlash
- chorrahalarda tartib o'rnatish,
- ko'cha chetlarida daraxtlar o'tkazish
- yer osti yo'llarini ko'paytirish
- avtotransport vositalarini to'planib qolishiga yo'l qo'ymaslik.

Chiqindilarni kamaytirish uchun insonlar oson va kundalik hayotda qanday yordam bera olishadi?

-avtotransport vositalarining malakali, oqilona va o'rtacha ishlashi. Uzoq vaqt bo'sh qolishidan,yuqori tezlikda haydashdan saqlanish. Iloji bo'lsa avtobus, trolleybus, metro, tramvaylardan foydalanish hisobiga mashinadan kechish.

-eng samaralisi yog'li yoqilg'idan kechish va muqobil energiya manbalariga o'tish. So'ngi yillarda olimlar elektr energiya xatto quyosh energiyasi bilan harakatlanadigan mashinalar ishlab chiqara boshladilar.

- avtomobil sog'lig'ini, ayniqsa dvigatel va uning barchga qismlari holatini shuningdek, egzoz tizimining ishlashini kuzatib borish

- avtomobil chiqindilaridagi zaharli moddalar konsentratsiyasini kamaytiradigan zamonaviy vositalar mavjud. Bularga egzozgazlari deb ataladigan kotalitik konvertorlar kiradi. Ular doimiy ishlatilsa havo chiqindilari atmosfera va insoniyat uchun kamroq xavfli

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. I.N.Jabbarov «Ximiya va atrof-muxit», Toshkent «O'qituvchi»,1992-yil
2. SH. Otaboyev, M. Nabiyeu « Inson va biosfera»,Toshkent « O'qituvchi»
3. Yu. Shodimetov «Ijtimoiy ekologiyaga kirish», Toshkent, «O'qituvchi»

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 33-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(25-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
